

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИ ВАЗИРЛИГИ**

УРУҒЧИЛИКНИ РИВОЖЛАНТИРИШ МАРКАЗИ

**САБЗАВОТ ВА ПОЛИЗ ЭКИНЛАРНИНГ
ЭЛИТА УРУҒЛАРИНИ ЕТИШТИРИШ БЎЙИЧА
ҚЎЛЛАНМА**

Тошкент 2020

Қўлланма Уруғчиликни ривожлантириш марказининг 2020 йил 26 ноябрдаги 13-сонли йигилишида ва Сабзавот, полиз экинлари ва картошкачилик илмий тадқиқот институтининг 2020 йил 24 ноярбадаги 14-сонли Илмий кенгашида кўриб чиқилган ва тасдиқланган.

Қўлланма Уруғчиликни ривожлантириш маркази ходимлари Р.Хакимов, Х.Рахимов, М.Файзиев, Р.Хакимов, Д.Атаджанов, Ф.Зухриддинов, Ф.Ахмедов ва Сабзавот, полиз экинлари ва картошкачилик илмий тадқиқот институти селекционер-уругчи олимлари М.Халимова, Ф.Расулов, Д.Исломовалар билан хамкорликда тайёрланган.

Қўлланма илмий тадқиқот институтлари ва бошқа қишлоқ хўжалиги ташкилотларининг илмий ходим ва мутахассислари учун тавсия этилади.

КИРИШ

Нав ва F₁ дурагайлар қишлоқ хўжалик экинларининг ҳосилдорлигини оширишда энг муҳим омилдир. Уларни ишлаб чиқаришга жадал жорий этиш учун уруғчиликни яхши ташкил этиш, уруғларни қўпайтириш ва барча экиладиган навларнинг генетик хусусиятларини сақлаб қолиш зарур.

Уруғчиликнинг обьекти нав ва дурагайлар бўлиб, хўжалик-биологик хусусиятлари ва морфологик белгилари ўхшаш бўлган бир хил ўсимликлар мажмуидир. Уруғларни кўп карра қўпайтириш натижасида унинг хусусиятлари механик аралashiш, бошқа навлар ва ёввойи шакллар билан чангланиш, мутация, ўсимликларнинг касалланиши ва бошқа сабаблар натижасида навдорлиги ёмонлашиши мумкин. Шу муносабат билан ишлаб чиқаришда бўлган навлар уруғларини шу навларнинг юқори репродукцияли уруғларига алмаштириш- яъни нав янгиланишини амалга ошириш зарурати туғилади. Элита уруғчилигини ташкил етишни усул ва услублари навни янгилаш учун катта аҳамиятга эга. Чунки уруғчиликнинг бу босқичида навнинг хўжалик-биологик хусусиятлари ва сифатларини сақлаб қолиш чоралари кўрилади. Элита уруғларининг сифати асосан хўжаликларда маҳсулот ишлаб чиқариш учун ишлатиладиган кейинги репродукция уруғларининг қийматини белгилайди

I. УМУМИЙ ҚОИДАЛАР

1.1. Сабзавот ва полиз экинларни элита уруғлари юқори навдорлик хусусиятларига эга, ўсимликларнинг ўсиши ва ривожланиши учун оптималь шароитда етиштирилган, уруғчилик усуслари асосида тайёрланган, оригинал уруғлигидан олинган, навдорлиги ва экиш кўрсаткичлари ушбу қўлланмада назарда тутилган стандарт талабларга жавоб берадиган уруғликдир.

1.2. Сабзавот ва полиз экинлари уруғларини етиштиришни ягона давлат тизимида, яъни бирламчи уруғчилик (оригинал ва элита уруғлик) ва навдор уруғчиликдан (биринчи ва кейинги репродукциялар ва биринчи авлод дурагайлари) иборат.

1.3. Очиқ майдон учун навларнинг элита уруғлари навнинг қимматли хўжалик ва бошқа биологик хусусиятлари хавфсизлигини таъминловчи шароитда ва белгиланган муддатларда етиштирилади.

Сабзавот экинлардан сабзи, ош ва хашаки лавлаги, петрушка ва селдерейнинг илдизмевали шакллари, пастернак, колъраби, брюква, турп, шолғом, пиёз ва карамнинг элита уруғлари фақат оналикларни кўчириб ўтказиш орқали етиштирилади.

Ҳимояланган майдонлар учун элита уруғлар экинларни товар маҳсулот етиштириш учун мўлжалланган иссиқхоналарда етиштирилади.

Химояланган майдонлар учун редис навларини элита уруғлари очық майдонларда, оналиклари эса химояланган майдонда етиштирилади.

1.4. Селекцион оригинал навларнинг элита уруғлари илмий-тадқиқот, олий таълим муассасалари ва нав оригинаторлари томонидан, маҳаллий ҳалқ селекциясига мансуб навлар шу навлар етиштирилаётган худуддаги илмий ташкилотлар томонидан ҳамда бошқа давлатларнинг селекцион навлари нав оригинаторлари назорати остида етиштирилади.

1.5. Ушбу қўлланма элита етиштириши намунавий схемаси асосида нав оригинаторлари навнинг элита уруғларини етиштириш услубларини ишлаб чиқади ва илмий муассасанинг Илмий кенгашида тасдиқланади.

Касалликларга чидамли нав ва дурагайлар учун элита уруғларини ишлаб чиқаришда (ота-она шакллари) чидамлиликка баҳо берилиши керак.

Маҳаллий селекция навларининг ургуни етиштириш услублари элита уруғликни ишлаб чиқаришга жорий қилган илмий муассасалар ва чет эл селекцияси навларини соҳа бўйича етакчи илмий-тадқиқот муассасаси томонидан тасдиқланади.

Элита уруғларини етиштириш услуби ҳар беш йилда бир марта қайта тасдиқланади.

1.6. Дурагайларнинг ота-она шаклларини етиштириш дурагай оригинаторлари томонидан ишлаб чиқилган услублар бўйича амалга оширилади.

1.7. Элита уруғларининг ишлаб чиқариш ҳажмларини режалаштириш нав уруғларига бўлган эҳтиёж ва уларни кўпайтиришнинг белгиланган схемасига мувофиқ амалга оширилади.

Элита уруғликларини етиштириш режалари қишлоқ хўжалиги вазирлиги билан келишилган холда навлар учун 3 йил муддатга белгиланади ва ҳар йили янгиланади.

Йиллик талаби кичик бўлган алоҳида навлар учун элита уруғларини ҳар 2-3 йилда бир марта етиштириш мумкин.

Элита уруғликларга бўлган талаб Уруғчиликни ривожлантириш маркази томонидан амалга оширилади.

II. ЭЛИТА УРУҒЛАРНИ ЕТИШТИРИШ СХЕМА ВА УСУЛЛАРИ

2.1. Элита уруғларини етиштиришда навнинг кейинги авлодларда ирсий хусусиятларини сақлаб қолиш учун экин турига қараб қуийдаги селекция усулларидан фойдаланилади:

2.1.1. Танлаш усуллари:

- ўз-ўзидан чанглатувчи экинлар учун-авлодни (линияларни) баҳолаш билан якка танлаш;

- четдан чангланадиган экинлар учун - ихота ҳимоя майдони ва ихота ҳимоя майдонисиз оилавий танлов, уругни ярим қисмини экиш усули билан авлодни (оилаларни) баҳолаш ва оммавий танлаш;
- вегетатив кўпайювчи экинлар- клонларни баҳолаш билан оммавий ва якка танлаш усуллари;
- кўп йиллик сабзавот экинлари ва халқ селекциясининг маҳаллий навларини - оддий оммавий танлаш.

2.1.2. Томатдош ва қовоқдошлар оиласи экинларининг элита уруғлари, шунингдек уруғларни кўчирмасдан кўпайтириладиган икки йиллик сабзавот экинларининг турли оилаларга мансубларини элита уруғларини якка ва оилавий танлаш йўли билан етиштирилади.

2.1.3. Оммавий танлаш йўли билан элита уруғини етиштирган муассасалар, нав сифатларини экиш йўли билан баҳолангандা, биринчи нав тоифаси талабларига мос келмаса, бунда уруғларни етиштириш оилавий ва якка танлаш усуллари билан ишлаб чиқаришга ўтказилади.

2.1.4. Танлов усулларидан фойдаланиш бирламчи уруғчиликнинг барча бўғинларида навнинг сифатлари ва бошқа биологик хусусиятларини сақланишида амалга оширилади:

- ўсимликларни етиштиришни навга хос бўлган агротехник тадбирларни самарали ва оптималь муддатларда ўтказиш;
- навга хос бўлмаган, яхши ривожланмаган, кам ҳосилдор ҳамда касаллик ва хашоратлар билан заралланган ўсимликларни, оила ва клонларни юлиб ташлаш (нав ўтоғини ўтказиш);
- илдизмевали экинларда (такомиллашган оммавий танлов ўтказишида) оригинал учун кузги ва баҳорги танловлардан ташқари меванинг сифатини баҳолаш, яъни ташқи ва ички ранги, ўзагини ўлчами ва шакли, ҳалқаси (ош лавлаги), каратин ва куруқ моддасининг миқдори (сабзи, ош лавлаги), оқ бош карамнинг сақланиши, зичлиги ва бошқалар.
- хар бир линия ёки оиланинг авлодини баҳолаш.

- бошқа экин турлари ва навлари билан механик ёки биологик арлашиб кетишига йўл қўймаслик, бошқа нав ва ёввойи турлари билан чангланишини олдини олиш. Сабзавот ва полиз экинлари майдонларида апробация ўтказиш йўриқномасида белгиланган масофавий изоляцияни сақлаш.

2.1.5. Оригинал, элита уруғлик майдонларда тизимли равишида доимий нав ўтоқлари ўтказилади. Фитопатологик ва нав тозалаш ишлари ўсув даврининг эрта муддатидан бошлаб уруғликларни тўлиқ пишиб етилишигача ўтказилади.

Нав ўтоғи ўтказиш даврида навга хос бўлмаган, нимжон ва касалланган, ривожланишдан ортда қолганлари юлиб ташланади. Уруғлик майдонлардаги

бегона ўтлар ва касалликлар хисобга олинади. Нав ўтоқлари ўтказилиши натижасида тегишли тартибда далолатномалар тузилади.

Экин турларига қараб нав ўтоги қуидаги даврларда амалга оширилади:
Қовокдошлар:

биринчиси - ургочи гулларнинг очилиши олдидан,
иккинчиси - мева ҳосилининг шаклланиш даврида,
учинчиси - мева пишишининг бошланиш даврида.

Томатдошлар:

Нав тозалаш ишлари ўсимлик ўсув даврининг барча босқичларида амалга оширилади, камида уч марта:

биринчиси - кўчатларни етиштириш даврида;
иккинчиси - биринчи гуллшоданинг гуллаш даврида;
учинчиси - меваларнинг оммавий пишиш даврида.

Икки йиллик экинлар:

Оналик экин майдонларида (экиннинг биринчи йили) нав ўтоқ ишлари оммавий техник пишиш даврида амалга оширилади. Икки ва кўп йиллик экинларда нав тозалаш ишлари гуллашдан олдин амалга оширилади.

Бутун ўсув даврида уруғлик экин майдонларида нав тозалаш ишлари билан бир қаторда касалланган (фитопатологик тозалаш), шунингдек ривожланишдан орқада қолган ўсимликларни юлиб ташлаш ишлари амалга оширилади.

2.2. Элита (оригинал) уруғлари 1, 2, 3 - схемалар (иловада) бўйича назорат элита кўчатзорларида етиштирилади.

2.2.1. Элита уруғларини етиштириш схемаси қуидаги бўғинлардан иборат бўлиши керак:

- ўз - ўзини чанглатувчи ва четдан чангланувчи экинлар учун якка ва оиласвий танлаш усулидан оилалар ёки линияларни баҳолаш орқали.

- 1) синаш кўчатзорида биринчи авлодни синаш;
- 2) синаш кўчатзорида иккинчи авлодни синаш - оригинал;
- 3) элита.

- кўпайтириш коэффициенти кам бўлган экин турлари ва навлари (вегетатив усулда кўпаядиган экинлар):

- 1) синаш кўчатзорида биринчи авлодни синаш;
- 2) синаш кўчатзорида иккинчи авлодни синаш;
- 3) биринчи-учинчи авлодларнинг купайтириш кўчатзори (оригинал);
- 4) элита.

2.2.2. Синаш кўчатзорлари учун текис ва ҳосилдор ерлар ажратилади ҳамда экинлар оптимал муддатларда экилади.

2.2.3. Синаш кўчатзори учун дастлабки манъба сифатида элита уруғлигини кўпайтиришдаги барча бўғинларда тайёрланган уруғлар олиниши мумкин.

Дастлабки манъба учун ўсимликлар сони уруғликни кўпайиш коэффициенти, навнинг ўзгарувчанлиги, унинг генетик таркиби ва элита уруғларини ишлаб чиқариш режасига боғлиқ.

2.2.4. Биринчи авлодни синаш кўчатзорида иккинчи авлодни синаш кўчатзоридан олинган линиялар (клонлар) уруғларни аралашмаси билан экилади. Иккинчи авлодни синаш кўчатзорида биринчи авлодни синаш кўчатзоридан олинган линиялар (клонлар) уруғларни аралашмаси билан экилади ва ҳ.к.

2.2.5. Икки йиллик сабзавот экинлари учун биринчи авлодни илгари бир марта текширилган ва энг яхши оиласардан танланган ўсимликлардан экилган уруғларни элита назорат кўчатзорида бир марта синаш мумкин.

2.2.6. Якка танлов ўсимликларни биринчи ва иккинчи авлодини синаш кўчатзорида баҳолаш якка ва оиласавий танлов усулларидан фойдаланилади.

Бу усул билан 1-схемага мувофиқ элита уруғлари етиштирилади. Ҳар бир оила(линия) синаш кўчатзорларида ҳосилдорлиги, навдорлиги ва бошқа кўрсаткичлар бўйича баҳоланади.

Оиласавий ва якка танлаш усулларини биринчи ва иккинчи авлодни синаш кўчатзорида қўллашда оиласарни (линияларни) баҳолаш ва яроқсизга чиқариш қўйидаги хажмларда амалга оширилади:

- иккинчи авлодни синаш кўчатзорларида синалганда оиласар (линиялар) сони - камидা 100 та;
- ҳар бир оиласада экиладиган ва баҳоланадиган ўсимликлар сони - камидা 50 та;
- танланган оиласар сони - камидা 30 та;
- ҳар бир танланган оиласада кейинги мавсум учун танланган ўсимликлар сони - камидা 15 та. Ҳар бир танланган оила ичидаги уруғлар аралаштирилади;
- иккинчи авлодни синаш кўчатзорида бир бири билан чангланишда иштирок этадиган уруғлик ўсимликларнинг умумий сони - камидা 300 та;
- икки йиллик экинлар учун биринчи ва иккинчи авлодларини синаш кўчатзорида синалаётган оиласардан (линиялардан) танлаш тифизлиги - 50% дан ошмаган ва бир йиллик экинлар учун - 70% дан ошмаган бўлиши зарур.

Иккинчи авлодларни синаш кўчатзорларидан танлаб олинган оиласардан (линиялардан) олинган уруғлар оригинал уруғлар (кўпайиш даражаси юқори бўлган экинлар) деб аталади.

Элита уруғлар оригинал уруғлар экилгандан майдонлардан нав ўтоги ўтказилган, оналиклари морфологик ва хўжалик белгилари навга хос бўлганларни танлаш билан етиштирилади.

2.2.7. Четдан чангланувчи ўсимликларда оилавий танлов ўтказишда, уларни апробация белгиларини баҳолаш гуллашдан кейин ёки гуллаш даврида амалга оширилганда уруғни ярим қисмини экиш усули қўлланилади. Бу усул билан элита уруғлар 2-схема бўйича етиштирилади.

Бунинг учун ҳар бир ўсимликтининг уруғи икки қисмга бўлинади. Бир қисми биринчи йил авлодларини синаш кўчатзорларида экилади, иккинчиси заҳирада сақланади. Уруғларнинг биринчи қисмидан етиштирилган ўсимликлардаги оилалар фақат нав тозалиги ва навга хос хусусиятлари баҳоланади.

Оригинал уруғликларини олиш учун (иккинчи йил синаш кўчатзорида) биринчи йил синаш кўчатзорида навдорлиги юқори бўлган ўсимликларнинг иккинчи захира қисми (ярми) уруғлари ишлатилади. Иккинчи йил синаш кўчатзорида оилалар биринчи йил синаш кўчатзоридаги каби хусусиятлар асосида баҳоланади.

Касалликларга чидамли навларнинг элита уруғларини етиштиришда, авлодларни синаш кўчатзорларида оилани баҳолаш каби амалга оширилади.

2.3. Оммавий танлаш усули нав соғлиги юқори, типик, соғлом, маҳсулдор ўсимликларни танлаб, сўнгра уруғларини аралаштириб оригинал уруғларга бирлаштириш орқали амалга оширилади (3-схема).

Оригинал уруғликлар экилгандан майдонлардан элита уруғликларини тайёрлашда икки йиллик экинлар учун танлаш тифизлиги 25%, бир йиллик экинлар учун 50% ва оригинал уруғлар учун 5% белгиланади. Ўсимлик ривожланишининг дастлабки босқичларидан бошлаб то уларнинг тўлиқ етилгунга қадар нав ўтоги ўтказилади. Бунда яхши ривожланмаган, заиф ва касалликлар билан заарланган ўсимликлар олиб ташланади.

Такомиллаштирилган ялпи танлов усули оддий ялпи танлов усулидан фарқи шундаки, бунда элита ўсимликлардан танлаш усули билан оригинал уруғликлар тайёрланади. Бунда кўп сонли нав хусусиятларига қўшимча равища баҳо берилади (2.1.4-банд).

III. Элита уруғлигига қўйиладиган талаблар

3.1. Элита уруғлар ушбу Кўлланмага мувофиқ етиштирилиши ва қўйидаги талабларга жавоб бериши керак:

3.1.1. Нав тозалиги - жорий ГОСТ бўйича элита уруғлари учун белгиланган кўрсаткичларга мослиги.

3.1.2. Уруғлик сифатлари - жорий ГОСТ бўйича.

3.1.3. Навнинг барча асосий биологик ва қимматли хўжалик белгилари намоён бўладиган агротехнология шароитида етиштиришни таъминлаш.

3.1.4. Карантин касаллик, зааркунанда ва бегона ўтлардан холис бўлган майдонлардан уруғ тайёрлаш.

3.1.5. Уруғлик билан юқадиган касалликлар билан касалланиш даражаси “Сабзавот ва полиз экинларни апробациясини ўтказиш қўлланмаси” да кўрсатилган меъёрлардан ошмайдиган қисмида тайёрлаш.

3.1.6. Экинларнинг маҳсулот ва элита уруғларнинг ҳосилдорлиги нав тозалаш ва танлов тифизлигини инобатга олган холда ушбу муассаса фаолият олиб бораётган худуддаги илғор хўжаликларнинг ҳосилдорлигидан паст бўлмаслиги керак.

3.2. Талабларга жавоб бермайдиган элита уруғлари майдонларидан элита уруғлари тайёрланмайди ва биринчи репродукцияга ўтказилади.

IV. Элита уруғликларини етиштириш, баҳолаш, хўжжатлаштириш ва етказиб беришни назорат қилиш

4.1. Сабзавот ва полиз экинларининг элита уруғларнинг нав тозалиги “Сабзавот ва полиз экинларининг апробация қўлланмаси” асосида ўтказилган дала апробация кўриги натижалари асосида белгиланади.

4.2. Элита экинларни апробацияси селекционер ёки уругчи томонидан агроном-апробатор гувоҳномасига эга бўлган мутахассис иштирокида амалга оширилади.

4.3. Элита уруғликларини сотишда элита ишлаб чиқарувчи муассасалар белгиланган шаклдаги сертификат илова қиладилар.

4.4. Элита уруғларга сертификат Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси қошидаги “Агросаноат мажмуида хизматлар кўрсатиш маркази” ДУК томонидан берилади.

Элита уруғларининг экиш сифатларини текшириш учун намуналар элита етиштирган хўжалик томонидан олинади ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси қошидаги “Агросаноат мажмуида хизматлар кўрсатиш маркази” ДУК ка етказиб берилади.

4.5. Элита уруғи етиштирадиган муассасада элита уруғликларини ишлаб чиқаришга масъул шахс ҳар бир экин тури ва нави учун “элита ва оригинал уруғлари китоби” ни сақлайди (1 - илова).

4.6. Элита уруғлигини етиштирувчи ташкилот етиштирилган элита уруғларни қабул қилинган меёрий талабларга биноан сақлайди.

4.7. Элита уруғлари топширилганда, ҳакамлик текшируви учун элита етиштирувчи хўжалик вакили иштирокида барча элита уруғлардан учта намуна олинади. Намуна олишда 3 нусхада актлар тузилади.

Намуналар муҳрланган ички ва ташқи ёрликлари бўлган халтачаларда етказиб берувчи ва сотиб олувчи томонидан пломбаланган холатда икки йил давомида сақланиши керак.

4.8. Элита уруғларининг нав сифатларини текшириш Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Агросаноат мажмуи устидан назорат қилиш инспекцияси қошидаги “Агросаноат мажмуида хизматлар кўрсатиш маркази” ДУК томонидан далага экиб навдорлигини текшириш усули билан амалга оширилади.

V. Сабзавот ва полиз экинларининг элита уруғларини етиштириш услублари

1. Нав ва дурагайнинг номи ва келиб чиқиши.
2. Нав ва дурагайнинг хўжалик ва биологик хусусиятлари.
3. Апробация хусусиятлари: нав билан боғлиқ хусусиятларниң ўзгариши. Навга ҳамроҳлик қилувчи аралашмалар, шу жумладан асосий навдан четлашиши.
4. Навнинг (дурагайнинг ота-она шакллари) хўжалик, биологик хусусиятлари ва сифатларини сақлаб қолиш учун ўзига хос вазифалар.
5. Тавсия етилган танлаш усули.
6. Элита назорат боғчасидаги оилалар (линиялар) сони бўйича ҳисоб-китоб, элита уруғликларини ишлаб чиқариш учун оригинал урукка бўлган талаб. Экиш учун талаб этиладиган майдонлар. Оммавий танлаш усулини қўллаб танлов тифизлигини инобатга олган холда режалаштириладиган элита уруғлари учун зарур бўлган майдонларни белгилаш.
7. Оилалар (линиялар), ўсимликларни баҳолаш ва танлаш услублари. Ихота оралиғи. Экин майдонларини текшириш ва апробация қилиш.
8. Элита уруғлик майдон ва боғчаларда нав тозалаш. Уларни амалга ошириш муддатлари.
9. Агротехника тадбирларини ўтказиш элементлари. Уларни бажариш муддатлари. Гербицидлар, органик ва минерал ўғитларни қўллаш, суғориш. Касалликларга қарши кураш ишлари. Уруғлик, оналикларни йиғишириш ва уруғларни қайта ишлаш. Бирламчи уруғликнинг барча бўғинларини ҳужжатлаштириш.
10. Элита етиштирувчи субъектларда оригинал ва элита уруғликлар сифатини баҳолаш.

СХЕМА 1

Сабзавот экинларни якка ва оилавий танлов усули асосида элита уруғларини етиштириш

ДАСТЛАБКИ МАНЬБА

Элита уруғчилик майдонлардан навга хос типик ва хосилдор ўсимликлар уруғларини олиш, биринчи – учинчи авлод уруғларини қўпайтириш боғчаси, биринчи ва иккинчи авлодларни синаш боғчаси

АВЛОДЛАРНИ СИНАШ БОҒЧАСИ

Линияларни (оилаларни) экиш, линияларни (оилаларни) нав софлиги, хўжалик белгилари ва қимматли хусусиятлари бўйича баҳолаш: энг яхши линиялардан (оилалардан) 30 дан кам бўлмаган, ажратиб олинган линиялардан (оилалардан) 15 дан кам бўлмаган ўсимликлардан танловларни олиш. Ҳар бир танланган оила ичидаги уруғларни аралаштириш.

Биринчи авлод

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	ва ҳоказо ...
×	×		×		×	×		×	×						×		

Иккинчи авлод

3	5	8	11	12	13	14	15	17	20	25	26	51	75	ва ҳоказо камида 100 та линия (линияда(оилада) 50 дан ортиқ ўсимликлар		
×		×	×		×	×		×					×			

ОРИГИНАЛ УРУҒЛАР
(қўпайиш даражаси юқори
бўлган экинлар)

Иккинчи авлод уруғларини синаш боғчасидан навга
хос бўлган энг яхши линиялардан (оилалардан)
ўсимликлардан танлаб олинган уруғлар аралашмаси

Уруғлар аралашмасини экиш, нав ва фито тозалаш
ишларни амалга ошириш

Учинчи авлодни купайтириш боғчаси
(оригинал уруғлар)

Элита уруғларини етиштириш

СХЕМА 2

**сабзавот ва полиз экинларни оилавий танловларининг уруғини ярим
қисмини экиш услуги асосида элита уруғларини етиштириш**

ДАСТЛАБКИ МАНЬБА

Элита уруғлик майдонлардан навга хос типик ва хосилдор ўсимликларни тайёрланган уруғлар, авлодларни синаш боғчаси

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	ва хокозо
---	---	---	---	---	---	---	---	---	----	----	----	----	----	----	-----------

АВЛОДЛARНИ СИНАШ БОҒЧАСИ

1-йил. Оилаларнинг биринчи ярмидаги уруғларни экиш; оилаларни нав софлиги, хўжалик белгилари ва қимматли хусусиятлари бўйича баҳолаш.

1	2	3	4	5	6	7	ва хокозо
		×		×	×		

2-йил. Оилаларнинг иккинчики ярмидаги уруғларни экиш; оилаларни нав софлиги, хўжалик белгилари ва қимматли хусусиятлари бўйича баҳолаш. Энг яхши 30 дан кам бўлмаган оилалардан, ажратиб олинган оилалардан 15 дан кам бўлмаган ўсимликлардан танловларни олиш.

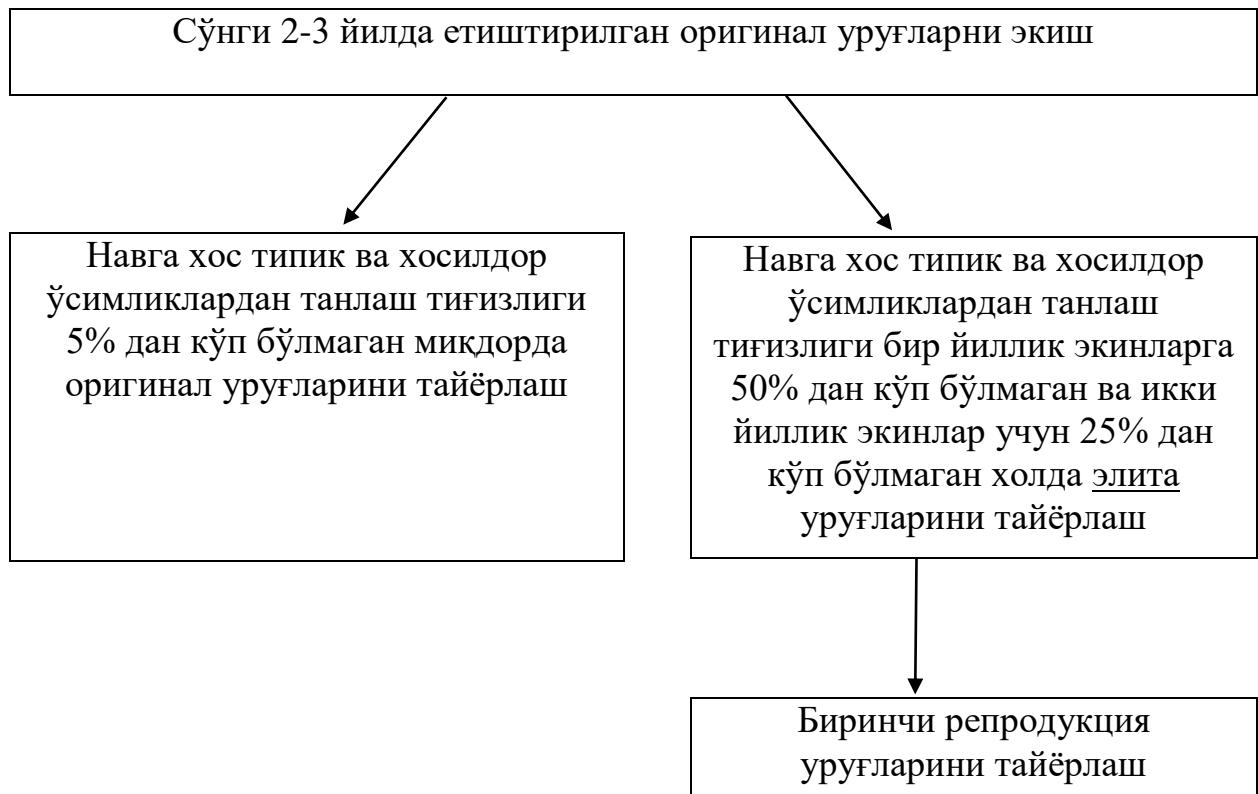
1	2	4	7	8	11	15	20	ва ҳоказо, камида 100 та оила, ҳар бир оиласда 50 дан ортиқ ўсимлик
	×		×			×		

Синаш боғчасидан навга хос бўлган энг яхши оилалар ўсимликларидан танлаб олинган уруғлар аралашмаси
ОРИГИНАЛ УРУҒЛАР

ЭЛИТА
уругликларини ишлаб чиқариш

СХЕМА 3

Оммавий танлаш усули билан сабзавот экинларни элита уруғларини етиштириш

ЭЛИТА УРУҒЛИКЛАРНИ ҲИСОБГА ОЛИШ КИТОБИ

Урұғни сақлаш тури _____

Қадоқлаш усули _____

Экин тури ва нави _____

1. Чап томон

Кирим

1. Тартиб рақами _____

2. Хосил йили _____

3. Элита ишлаб чиқариш учун оригинал уруғлар қаердан ва қачон келган

4. Элита экилған майдон (га) _____

5. Уруғ ҳосилдорлиги (ц/га) _____

6. Элита уруғлари партиясининг вазни (кг) _____

7. Нав тозалиги (%) _____

8. Уруғлик ҳужжатларининг рақами _____

9. Партия рақами _____

10. Урұғнинг тозалиги _____

11. Сақлаш вақтида уруғ намлиги (%) _____

12. Уруғ унувчанлиги (сақлашга қўйишда, %) _____

13. Синфи _____

14. 1000 та уруғ вазни _____

15. Қачон ва ким томондан уруғ дориланган _____

2. Ўнг томон

Харажат

1. Йил, ой ва харажат санаси _____

2. Уруғлар қаерга жўнатилган _____

3. Уруғлар қандай мақсадларда ишлатилган _____

4. Сарфланган уруғлар миқдори (кг) _____

5. Қолган уруғлар миқдори(кг) _____

6. Такрорий уруғлик таҳлили санаси ва кўрсаткичлари:

унувчанлик _____

намлик _____

ОРИГИНАЛ УРУҒЛИКЛАРНИ ҲИССОБГА ОЛИШ КИТОБИ

1. Чап томон

Кирим

Экин тури _____

Навнинг номи _____

Хосил йили _____

Танлаш усули: _____

Танлаш тиғизлиги (%) _____

Оригинал уруғларни ишлаб чиқариш (кг) _____

Уруғларни сақлашга қўйгандаги уруғлик сифати:

Унувчанлиги (%) _____

Намлиги (%) _____

Синфи _____

2. Ўнг томон

Харажат

Харажатлар йили ва санаси _____

Қаерга уруғлар чиқарилди _____

Чиқарилган уруғлар миқдори (кг) _____

Қолган уруғлар миқдори (кг) _____

Элита экиладиган майдон (га) _____

Сақлашга қўйилган оналиклар сони (дона) _____

Уруғликлар майдони (га) _____

Етиштирилган элита уруғи (кг) _____

**Синаш боғчасида _____ йилги авлодларнинг
оилаларини (линияларини) танлаш
ДАЛОЛАТНОМАСИ №_____
“___” ___ 20 ___ й.**

1. Ташкилот (хўжалик) номи _____
2. Вилоят, туман, худуд, _____
3. Манзил _____
4. Экин тури _____ Нави _____
5. Оригинатор _____
6. Синаш боғчаси учун уруғлар қаердан олинган _____
7. Экиш санаси _____
8. Оналикни экиш санаси _____
9. Синов ва баҳолаш учун экилган уруғли оилалар (линиялар) сони _____
10. Баҳолашни якунлагунча қолдирилган оилалар (линиялар) сони _____
11. Яроқсизга чиқарилган оилалар(линиялар) сони, жами: _____
шу жумладан:
 - а) навдорлиги буйича _____
 - б) навга хослиги (қайси белгиси бўйича) _____
 - в) ҳосилдорлиги _____
 - г) сақланиши _____
 - д) пишиш муддати навга хос эмас _____
 - е) бошқа белгилар _____
12. Танланган оилалар(линиялар) сони _____
13. Танланган оилалардан кейинги ишлар учун олинган ўсимликлар сони _____
дан _____ гача
14. Оналиклар сақлашга қўйилди(дона) _____
15. Оилалар(линиялар) ўртасидаги масофавий изоляция _____ м
16. Чанглашда иштирок этадиган ўсимликлар сони (дона) _____
17. Оилаларни(линиялар) танлаш тифизлиги_____

Хўжаликда уруғчиликка масъул _____